

ביאורים

גם אם לא תמיד שמים לב לכך, אפשר לומר שאחת הסוגיות הבולטות המלוות את האנשים השולטים - מלכים, ראשי ממשלות, נשיאים וכדומה, היא סוגיית הכבוד. כל בית מלוכה מתאפיין ברמה גבוהה של פאר והדר - רכבי שרד, בניינים מפוארים, ועוד. בעלי שלטון רבים מתהדרים במשמרי כבוד או מצעדים צבאיים המבטאים עוצמה צבאית וכוח רב. מציאות זו היא מורכבת. מצד אחד, ישנה חשיבות גדולה לכבוד המלכות: "כבוד גדול נוהגין במלך, ומשימין לו אימה ויראה בלב כל אדם... המלך מסתפר בכל יום, ומתקן עצמו ומתנאה במלבושין נאים ומפוארים, שנאמר מלך ביפיו תחזינה עיניך, ויושב על כסא מלכותו בפלטרין שלו, ומשים כתר בראשו, וכל העם באין אליו בעת שירצה, ועומדין לפניו ומשתחוים ארצה" [רמב"ם מלכים פרק ב, הלכות א, ה]. ישנה חשיבות רבה להצגת כוחו הגדול של המלך, וליחס המכבד שרוחש הציבור למלך ולשלטונו, שמתוכם ניתן למלך כוח של הנהגה. ניתן לומר שכבוד המלכות הוא אחד הכלים החזקים שבידיו של המלך כדי שיוכל להוציא לפועל את תפקידו החשוב והמרכזי.

אולם מצד שני, כפי שאנו רואים באינספור דוגמאות, המלך עלול להפוך להיות משועבד לכבוד, להפוך את הכבוד מאמצעי לחיזוק ולביסוס ההנהגה, למטרה אנוכית כשלעצמה. דווקא מלך שעניין הכבוד וריבוי הכוח אצלו כה דומיננטיים, עלול מאוד מאוד להיכשל בכך. לכן התורה רואה חשיבות גדולה לצוות דווקא אותו בבריחה מן הכבוד, בהבנה שהכבוד הוא הכוח שניתן לו ככלי, שהיכולת השלטונית שניתנה לו היא המולכת עליו, כלומר היא הכלי שניתן לו להנהיג כמצופה ממנו, והוא משועבד אליו להוציא אל הפועל. כיוון שכך, ניתן לומר שמלך שישכיל להשתמש בכבוד באופן הנכון בלבד, כל ההתנהלות שלו תהיה שונה לחלוטין - טהורה יותר, אמיתית יותר, וממילא גם מצליחה יותר.

הרחבות

איסור גאוה

וְזוֹ מִצְוַת כּוֹלֶלֶת הַמֶּלֶךְ וְהַדְּיוֹט. לדעת רבי משה מקוצי איסור הגאוה על כל אדם מישראל הוא מצוות לא תעשה, ונלמד מהפסוק: "השמר לך פן תשכח את ה' אלוהיך" [דברים ח, יא]. את הראיה לכך ששכחת ה' נובעת מגאוה, מוצא השר מקוצי בפסוק סמוך: "ורם לבבך ושכחת את ה' אלוהיך" [שם שם, יד]. השר מקוצי אף מדגיש את חשיבות הענין, ומספר שבתחילה סבר שלא למנות איסור זה במניין המצוות, אלא שאז הראו לו משמים בחלום שהוא שכח את העיקר - "השמר לך פן תשכח את ה' אלוהיך". בבוקר התבונן בדבר והחליט למנות את איסור הגאוה כמצוות לא תעשה [ס"מ"ג, לא תעשה סד].

כפיפות המלך למצוות הנביא

וְזוֹ הַדְּבָר מְשַׁעֲבֵד אֱלֹהֵי יוֹתֵר הַמֶּלֶךְ. ניתן להבין שהשעבוד של המלך לנביא מסתכם בהוראת התורה למלך לשמוע לדברי הנביא, אך רש"י [דברים יז, כ] מוסיף שמלכותו של המלך משועבדת לנביא ואם המלך לא ישמע למצוות הנביא סופו שתיפסק מלכותו. מהמשך הפסוק: "למען יאריך ימיו על ממלכתו" משמע שאם לא ישמע לדברי הנביא לא יאריך ימיו על ממלכתו. רש"י אף מציין שכך אכן אירע לשאול המלך, שנענש ונלקחה ממנו המלכות מכיוון שעבר על ציוויו של שמואל להמתין לו שבעה ימים, ושאול העלה את העולה ולא חיכה עד סוף היום השביעי.

שאלות לדיון

אם המלך הוא עבד של העם, מדוע העם צריך לכבד אותו? האם זה רק מדין הכרת הטוב? מדוע המלך משועבד לנביאים יותר מאשר לשופטים?

לעילוי נשחת אליקים בן פנחס פדרמן ז"ל

האזרה מגאוה למלך ולהדיוט

ולפי שהוא מושל ממשל רב° והוא מעתד להתגאות° בזה, הזוירו להשמר מזה, באמר (דברים יז ט): "לבלתי רום לבבו מאחיו", וזו מצוה כוללת המלך וההדיוט, ונתיחדה במלך לשתי סבות - האחת: שהוא מעתד להכשיל בגאון ובגדל לבב, השנית: שגלמוד קל והמר להדיוט, פן כתב הרמב"ן זכרונו לברכה.

לא ראוי למלך להתנאות

ולפי דעתי שיש במלך צד ייחודה שמופגז ראוי יותר שלא ירום לבבו מצד המלכות יותר ממה שראוי שלא ירום לב שר בני אדם מצד המעלות הנמצאות בהם. והוא: שידוע, שהמלכות איננו דבר דבק° למלך, אבל הוא דבר נתן אליו מאת העם או מאת ה' יתברך לצורך תקון העם, או לצורך תקון עצמו. וזה שאמר שלמה בחכמתו (קהלת ד יג-ט): "טוב גלד מספן וחכם מלך זקן וקסיל אשר לא ידע להזהר עוד, כי מבית הסורים יצא למלך" וגו'. נמצא שאין המלכות דבק עם המלך, אבל הוא תאר נוסף עליו לצורך תקון הכלל, ולכן אין ראוי למלך שיראה עצמו כמושל ושליט על העם, אבל קעבד אליהם לצורך תקונם. ומפני זה אמרו ב"הוריות" (א י): "כסבורין ששררות° אני נותן להם עבדות אני נותן להם". וזה שאמר דוד עליו השלום (תהלים כד ט-ח): "שאו שערים וגו' ויבוא מלך הפבד, מי זה מלך הפבד ה' וגו', ונמצא פתוב לרבנו יונה זכרונו לברכה ב"מגלת סתרים" שלו שפרשו קה: שהמלכים כלם אינם מולכים על הפבד, אבל הוא מולך עליהם, כי כפי מה שירצו ההמון לתת לו מן הפבד פן יהיה לו מן המלכות, עד שאם ירצו להסיר מהם כל הפבד הוא יוסר מהם המלכות לגמרי, ונמצא שאינם מולכים על הפבד, אבל הוא מולך עליהם, אבל ה' יתברך הוא "מלך הפבד", כי הוא מולך ומושל עליו. ואחרי שאין פבד המלך ומלכותו לתקון עצמו, רק לתקון העם, ראוי יותר שלא ירום לבבו מצד מלכותו ממה שראוי שלא ירום לב החכם מצד חכמתו אשר קנה או השפיע ה' יתברך אליו לתקון נפשו ראשונה°. גם ראוי יותר שלא ירום לבבו מצד מלכותו ממה שראוי שלא ירום לב אהד מההמון האנשים אשר אסף עשר ונכסים, להיות המכון מהמלכות ראשונה° ובעצם תקון העם, לא תקונו. ולפיכך נתיחדה המצוה הזאת במלך, ואמר: "לבלתי רום לבבו מאחיו".

שעבוד המלך לנביא

וכתב עוד (דברים יז ט): "ולבלתי סור מן המצוה ימיו ושמואל", ופרש רש"י זכרונו לברכה: "אפלו על מצוה קלה של נביא", וזה הדבר משעבד אליו יותר המלך. ממה שמשעבד אליו השופט, כי אין השופטים משעבדים לנביאים במשפטי התורה כמו שכתבתי למעלה.

ממשל רב - סמכותו גדולה. מעתד להתנאות - קרוב להיכשל בגאוה. דבק - דבר טבעי בעצמותו של מלך. אבל - אלא. שררות - שלטון. הוא - הכבוד מולך עליהם. ראשונה - מתחילת ברייתו (חכם מלידה). המכון מהמלכות ראשונה - המטרה העיקרית של המלכות היא תיקון העם ולא תיקון מעמד המלך.